

10. Соколова М.И. Корпоративная стратегия и корпоративное управление / М.И. Соколов // Управление корпоративными финансами. – 2006. – № 4.
11. Цимбал С.В. Стратегії диверсифікованого розвитку підприємств автомобільного транспорту / С.В. Цимбал // Міжвузівський збірник “Наукові нотатки”. – Луцьк. – 2012. – Вип. 36. – С. 272-276.
12. Шкварчук Л. О. Управление диверсификацией товаропотоков через проекты [Текст] / Л. О. Шкварчук, К.С. Коваленко // Проблемы экономики и менеджмента. – 2013. – № 10. – С. 3-11.

Рецензент – д.е.н., доцент Писаренко В.В.

УДК 636.4:330.341.1

СТАН ТА НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СВИНАРСТВА

Сосновська О.О., к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

Проаналізовано сучасний стан галузі свинарства в Україні та у Полтавській області, досягнутий рівень його економічної ефективності, визначено роль галузі у вирішенні продовольчої проблеми та обґрунтовано її переваги порівняно з іншими галузями. Виявлено економічні й організаційні фактори відродження свинарства, особливості його розвитку в умовах різних форм господарювання. Визначено сутність інноваційної діяльності, яка полягає у комплексному використанні ресурсів, впровадженні найновітніших досягнень науки і техніки, максимальному усуненні усіх видів втрат, повнішому залученні до господарського обороту вторинних матеріальних та енергетичних ресурсів. Розкрито економічні передумови активізації інноваційної діяльності у свинарстві. Запропоновано конкретні заходи щодо удосконалення інноваційного розвитку галузі та підвищення ефективності виробництва.

The modern state of industry of the pig breeding is analysed in Ukraine and in the Poltava area, attained level him economic efficiency, the role of industry is certain in the decision of food problem and her advantages are reasonable comparatively with other industries. The economic and organizational factors of revival of the pig breeding, feature of his development are educed in the conditions of different forms of menage. Essence of innovative activity, that consists in the complex use of resources, introduction of the newest achievements of scitech, maximal removal of all types of losses, more complete bringing in to economic обороту of secondary material and power resources, is certain. Economic pre-conditions of activation of innovative activity are exposed in the pig breeding. Concrete measures are offered in relation to the improvement of innovative development of industry and increase of efficiency.

Постановка проблеми. Свинарство є однією із галузей сільськогосподарського виробництва, без якої практично неможливо вирішити проблему надійного забезпечення людства продуктами харчування. За статистичними даними зараз у світі виробляється понад 180 млн. тонн м'яса, з яких близько 41 % припадає саме на свинину [1].

Як продукт харчування свинина відзначається високим вмістом повноцінного і легкоперетравного білка, а також незамінних амінокислот [2].

Не дивлячись на такі переваги свинарська галузь України впродовж ринкових перетворень зазнала суттєвих негативних змін: ресурсомісткість виробництва свинини зросла майже вдвічі порівняно із 90-ми роками, відбулося різке зниження рівня спеціалізації та концентрації виробництва, переважача частина свинарських комплексів ліквідовані або збанкрутілі. Голо-

вна причина такого стану полягає, з одного боку, у складному фінансово-економічному стані тваринництва, що стримує розвиток інноваційних процесів, а з іншого – недостатня вивченість та стихійний характер інноваційної діяльності, відсутність методичного обґрунтування пріоритетних напрямів ефективного використання наявних ресурсів та механізмів управління ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У розробку теоретико-методичних і прикладних проблем стану виробництва свинини, його економічної ефективності, а також впровадження інновацій значний вклад внесли вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких слід відзначити дослідження Бойка В.І., Бугуцького О.А., Калінчика М.І., Кабанова В.Д., Колузанова К.В., Макаркина А.П., Мертенса В.П. Деякі проблеми інноваційного розвитку галузі відображені у роботах Приліпка С.М., Рибалка В.П., Руснака П.П., Саблука П.Т., Саєнка Т.М., Семиусова П.М., Топіхи І.Н., Трегобчука В.М., Шпичака О.М. та інших.

Проте в більшості наукових праць досліджуються лише окремі аспекти економічного механізму формування та функціонування свинарства. Разом з тим наукові та методологічні основи управління інноваційним розвитком галузі з урахуванням ринкової моделі господарювання потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз розвитку галузі свинарства, виявлення характерних тенденцій та обґрунтування стратегічних напрямків інноваційного розвитку її та підвищення економічної ефективності функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Споконвіку в Україні свинарство було традиційно головною галуззю сільського господарства, свиня вважалась годувальницею та джерелом прибутку селянської родини і майже ніколи не була збитковою у дбайливого господаря. У вітчизняній галузі свинарства були часи, коли частка свинини у загальному виробництві м'яса наближалась до 58%. Найбільша чисельність свиней у господарствах різних категорій була зареєстрована в 1971 році (21,4 млн. голів), а рекордне валове виробництво свинини 1,6 млн. т у забійній вазі у 1989 році [3].

На жаль, всупереч практиці більшості країн світу та вітчизняним традиціям, ця важлива галузь тваринництва в Україні впродовж останніх двох десятиріч зазнала деструктивних змін, які привели до її занепаду. У більшості господарств генетичний потенціал українських порід свиней використовується за репродуктивними якостями лише на 45–50 %, а за відгодівельними навіть на 20–25 % [4].

Однією з причин негативного стану свинарства є та обставина, що до 70% свинини виробляється екстенсивно. Іншою причиною є перерозподіл виробництва між сільськогосподарськими підприємствами та господарствами населення.

За період з 1990 року по 2011 рік в усіх категоріях господарств в Україні загальне поголів'я свиней скоротилося – від 19427 тис. голів до 7907 тис. голів, тобто у 2,5 рази, а відгодівельне у 4,5 рази. До цього слід додати, що виробництво продукції свинарства залишалось нерентабельним: рівень збитковості склав 3,7%. Лише у 2008-2009 рр. відбулись позитивні зрушення: ви-

робництво свинини було прибуткове, а рівень рентабельності відповідно становив 0,3% та 12,1 %, що пояснюється сприятливими умовами для інвестування галузі та зменшенням цін на комбікорми за одночасного зростання цін на свинину. У 2010 р. стан галузі різко погіршився: відбулося як скорочення поголів'я свиней, так і обсягів виробництва через різке підвищення цін на кормові ресурси і, в першу чергу, на комбікорми, що обумовило зростання собівартості. В умовах зростання обсягів імпорту свинини в країну у цей період виробники не могли підвищувати ціни, а тому змушені були сповільнювати темпи росту поголів'я, а подекуди і взагалі його скорочувати.

Темпи скорочення поголів'я свиней у Полтавській області були ще вищими (табл. 1).

Таблиця 1

Показники розвитку свинарства у Полтавській області, 1990-2012 рр.

Роки	Поголів'я свиней, тис. гол.			Вироблено приросту живої маси свиней (у забійній вазі)		
	усього	в т.ч. у с.г. підприємствах	у господарствах населення	усього, тис. т	у розрахунку на 100 га ріллі, ц	на 1 середньорічну голову свиней, кг
1990	1315,8	1064,7	251,1	100,8	55,6	74
2000	409,8	170,3	239,5	25,3	16,2	43
2005	327,6	127,2	200,4	14,4	9,1	49
2006	374,4	147,5	226,9	18,8	11,8	57
2007	331,3	136,8	194,5	23,1	14,0	62
2008	294,0	127,6	166,4	20,9	12,3	63
2009	364,6	177,8	186,8	17,6	10,4	60
2010	360,9	183,1	177,8	25,6	15,1	70
2011	312,2	167,2	145,0	28,2	16,5	90
2012	406,2	268,3	137,9	28,3	16,5	91
2012 р. у % до 1990 р.	30,9	25,2	54,9	28,1	29,7	123,0

* Розраховано за даними Головного управління статистики у Полтавській області

Таким чином, як свідчать дані табл. 1, саме скорочення поголів'я свиней створювало підґрунтя для скорочення обсягів виробництва. І хоча нарощування поголів'я у свинарстві, завдяки біологічним особливостям цих тварин є завданням, яке швидко вирішується, однак на фоні відсутності кадрів, приміщень для утримання тварин, достатньої кількості збалансованих кормів потрібен певний час. Аналіз даних таблиці 1 характеризує й іншу особливість скорочення поголів'я свиней. Якщо у сільськогосподарських підприємствах поголів'я скоротилося майже втричі, то у господарствах населення менше, ніж вдвічі. Таким чином, основними виробниками, а отже і постачальниками продукції свинарства як для переробної промисловості, так і для споживачів є в даний час господарства населення. Якщо питома вага продукції тваринництва, виробленої у цих господарствах, у валовій продукції сільськогосподарства Полтавської області зменшилася із 14,2% у 1990 р. до 11,6% у 2012 р., то питома вага продукції свинарства навпаки зросла від 29,7% до 40,2%. І у 2012 р. у господарствах населення утримувалось 137,9

тис. гол. свиней, або понад третину (33,4%) загальнообласного поголів'я. Однак, якщо сільськогосподарські підприємства із 2008 року починають нарощувати поголів'я свиней, то у господарствах населення починаючи із 2009 року воно характеризується стабільним скороченням (середньорічний темп становить 11,2%) не дивлячись на той загальновідомий факт, що свинарство тут є не лише джерелом продукції для власних потреб, а і джерелом додаткових коштів. Це дозволяє передбачити, що можливість подальшого розвитку господарств населення на даний період майже вичерпана, оскільки вони лишилися істотної підтримки з боку суспільного сектора.

Нарощування поголів'я свиней у сільськогосподарських підприємствах пояснюється тим, що свинарство визнано однією із трьох пріоритетних галузей сільськогосподарського виробництва. Також держава підтримуватиме і у майбутньому тих товаровиробників, які нарощуватимуть поголів'я тварин та запроваджуватимуть новітні технології, які сприятимуть підвищенню ефективності виробництва, яка впродовж останніх років була надзвичайно низькою (табл. 2).

Таблиця 2

Економічна ефективність виробництва приросту живої маси свиней у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, 2000-2012 рр.

Показники	2000	2005	2010	2011	2012	2012 р. у % до 2000р.
Вирощено худоби і птиці у живій вазі - всього, тис. т	90,5	64,1	68,2	70,4	88,0	97,2
в т.ч. свиней	27,3	21,6	32,5	31,5	41,7	152,7
те ж у %	30,2	33,7	42,0	44,7	47,4	x
Середня вага 1 голови свиней при реалізації, кг	107	120	109	113	110	102,8
Середньодобовий приріст свиней на вирощуванні і відгодівлі, г	90	193	383	395	459	510,0
Одержано поросят на 1 основну свиноматку, голів	6,8	11,9	16,4	16,0	23,4	344,1
Витрати кормів на 1 ц приросту свиней, ц корм. од.	20,39	13,51	6,51	5,49	4,98	24,4
в т. ч. концентрованих	14,88	11,07	6,25	5,16	4,75	31,9
Рівень рентабельності виробництва приросту живої маси свиней, %	-44,9	-0,2	-0,6	-9,9	23,3	x

* Розраховано за даними Головного управління статистики у Полтавській області

Аналіз даних табл. 2 показує, що у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області продуктивність свиней із року в рік зростає. Так, середньодобовий приріст свиней на вирощуванні та відгодівлі у 2012 році порівняно із 2000 р. зріс у 5 разів (середньорічний темп росту становить 14,2%) і у 2012 році склав 459 г. Водночас зросло і виробництво м'яса в розрахунку на одну голову із 43 кг до 91 кг.

Таке зростання продуктивності в основному пояснюється поліпшенням

системи кормо виробництва в цілому і годівлі свиней, зокрема. Якщо, у сільськогосподарських підприємствах витрати кормів на 1 ц приросту зменшилися із 20,4 ц корм. од. у 2000 р. до 4,98 ц корм. од. у 2012 р., то витрати концентрованих кормів із 14,88 ц корм. од. до 4,75 ц корм. од., а їх питома вага в раціонах навпаки зросла із 73,0 % до 95,4 %. Основними причинами такого зростання є перехід на ефективні технології виробництва, заготівлі та приготування кормів, використання стартерних та фінішних комбікормів, поліпшення збалансованості кормових раціонів за білком, амінокислотами тощо. У той же час в окремих підприємствах, як правило, при низькій чисельності поголів'я свиней (до 100 голів) рівень годівлі погіршується що обумовлює досягнення товарних кондицій у віці 18-20 місяців, замість 9-10. Основними причинами є: нестача кормів власного виробництва, низька врожайність кормового клину, висока ціна на покупні комбікорми в умовах відсутності власного виробництва їх.

Не дивлячись на деяке скорочення поголів'я свиней у 2000-2012 рр. (на 8,9%), зростання їх відгодівельної та відтворювальної продуктивності відповідно у 5 разів та втричі визначили збільшення обсягу виробництва свинини із 25,3 тис. тонн до 28,3. За цей же період собівартість її зросла майже у 7 разів, в той час як середня реалізаційна ціна у 5,7 рази. Такі зміни привели до погіршення фінансових результатів галузі. У сільськогосподарських підприємствах області виробництво свинини було стабільно збиткове включаючи 2011 рік. І лише у 2012 р. у галузі було отримано прибуток.

Поряд із поліпшенням стану галузі залишаються невирішеними ряд проблем, серед яких чи не найголовнішою є низький рівень концентрації поголів'я свиней у підприємствах. За даними обласного управління статистики у Полтавській області, лише 198 сільськогосподарських підприємств області (28,2% від загальної кількості в області) та 34 фермерські господарства (1,9% від загальної кількості в області) утримують свинопоголів'я.

Водночас в Україні впродовж останніх років 2010-2012 рр. відбулися позитивні структурні зрушення у розвитку галузі: зросла кількість великих спеціалізованих на виробництві свинини підприємств майже втричі. Так, понад 40% поголів'я свиней зосереджено у 98 підприємствах, решта у понад 5 тисячах підприємств, однак більш, ніж третина із них утримують до 100 голів. У Полтавській області, яка традиційно спеціалізувалася на вирощуванні та відгодівлі свиней, лише 9 сільгосппідприємств із 198 утримують понад три тисячі голів (4,6%).

З іншого боку, проблема полягає не лише у відсутності поголів'я, але і в тому за якої його чисельності можливо досягти високої ефективності ведення галузі. Зокрема В.С. Дієсперов вважає, що лише при концентрації поголів'я свиней у тисячних і багатотисячних стадах створюються сприятливі умови для використання досягнень НТП, а розосередження поголів'я, за умови немеханізованого виробництва означає повернення у минулі століття [5]. Таким чином, нарощування потужностей крупно товарних виробників свинини передбачає використання сучасних інтенсивних технологій, які створюють передумови щодо зростання продуктивності та ефективності галузі.

Світовий досвід засвідчує, що закономірним процесом для всіх цивілі-

зованих країн є розвиток свинарства на індивідуальній основі при розумній концентрації виробництва шляхом розвитку різноманітних організаційних моделей шляхом трансферу інновацій у виробництво, з поміж яких пріоритетну роль відіграють технічні та технологічні інновації. Однак особливістю їх трансферу є те, що вони потребують адаптації до конкретних умов кожного суб'єкта господарювання. З іншого боку, для підвищення ефективності свинарства важливо забезпечити системний підхід щодо їх застосування, який передбачає у кожному конкретному випадку виявлення внутрішньогосподарських резервів та можливостей підприємства.

Наукою доведено, що саме інвестиційно-інноваційні процеси є основними чинниками економічного зростання тваринництва, у тому числі, і свинарства. Система інноваційного розвитку свинарства включає такі основні елементи: наукову організацію та мотивацію праці, сучасне кормо виробництво, селекційно-племінну роботу, ветеринарне обслуговування, ресурсозберігаючі технології, механізацію та автоматизацію виробничих процесів, поглиблення спеціалізації та оптимальну концентрацію виробництва, систему управління інноваціями та якістю продукції.

Водночас інноваційний розвиток повинен органічно поєднуватися з розвитком та підтримкою створеної індустріальної бази галузі. Необхідно шукати шляхи її ефективного використання. Промислові технології потрібно удосконалювати в напрямку зниження енергомісткості і підвищення ступеня захисту оточуючого середовища. З усіх точок зору промислові комплекси і крупні свинарські ферми можуть бути найбільш ефективними і в майбутньому у вигляді акціонерних товариств, агрофірм та спільних підприємств у поєднанні з іншими господарствами, а також комбікормовими заводами, переробними та торговельними підприємствами.

Також пріоритетними напрямками інноваційного розвитку свинарства повинні стати: зниження ресурсо- та енергомісткості виробництва, поліпшення селекційно-племінної роботи у галузі, розвиток та державна підтримка малих форм господарювання, створення свинарських ферм модульного типу, що дасть можливість багатопланового використання їх в як у племінних, так і товарних господарствах, стимулювання інноваційної діяльності шляхом використання фінансових важелів: цільових інвестицій та податкових пільг, створення та розширення інформаційно-консультативної мережі.

«Державною цільовою програмою розвитку села на період до 2015 року» та «Програмою розвитку свинарства на період до 2015 року» пріоритетного значення в нарощуванні виробництва м'яса надається саме галузі свинарства. У найближчі роки передбачається довести виробництво свинини до 1,82 млн. тонн, що цілком реально і уже практично досягалось, окрім того, цей показник наближається до науково обґрунтованих норм харчування людей. У перспективі за рахунок інтенсифікації використання наявного поголів'я, покращання кормової бази і удосконалення технології виробничих процесів можливе подальше нарощування виробництва свинини до 2,0– 2,2 млн. тонн з використанням її лишків як додаткового джерела валютних надходжень до бюджету України [6].

Висновки. Нинішній стан свинарської галузі в Україні в цілому, і у

Полтавській області, зокрема не відповідає визначеним соціальним пріоритетам економічної політики держави, не сприяє підвищенню продовольчої безпеки країни та вирішенню соціальних проблем села й потребує докорінних якісних змін. Подальший розвиток галузі повинен відбуватися шляхом активізації інноваційної діяльності, яка передбачає безперервне удосконалення організаційно-технологічної структури та економічних параметрів функціонування галузі під впливом НТП. Пріоритетними напрямками інноваційного розвитку є: перехід до інтенсивних методів ведення галузі, впровадження сучасних, науково обґрунтованих технологій кормо виробництва, оптимізація раціонів годівлі свиней шляхом включення стартерних та фінішних комбікормів, що дозволить підвищити середньодобові прирости на вирощуванні і відгодівлі до 600-800 грам. За такої продуктивності досягається економія витрат ресурсів і виробництво свинини завжди буде прибуткове, поліпшення системи утримання тварин шляхом створення оптимального мікроклімату і особливо у приміщеннях для вирощування поросят, вдосконалення вітчизняного племінного генофонду; створення економічних умов для широкої інтеграції виробників свинини з переробними і сервісними підприємствами та закладами торгівлі; надання кредитної підтримки виробникам тваринницької продукції, яка може бути направлена на модернізацію виробництва для комплексного застосування інтенсивних технологій.

Список використаних джерел:

- 1.Рибалко В. П. / Свинарство національна галузь / В. П. Рибалко // Пропозиція. – 2010. - №1. – С. 16-118.
- 2.Виробництво свинини у забійній вазі [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/harchova_i_pererobna_promislovist/ukr/3672.html.
- 3.Рынок мяса и мясных продуктов Украины // Мясное дело. – 2010. - №2. – С. 19-27.
- 4.Ринок свинини: тенденції, шанси, та ризики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.propozitsiya.com/?page=149&itemid=2076&number=65>.
- 5.Діесперов В. На фермі чи у власному хліві Київ // Тваринництво України.-2000.-№9-10.-С.2-4.
- 6.Концепція комплексної державної програми реформ та розвитку сільського господарства України [Електронний ресурс].– Режим доступу: [www/http://minagro.gov.ua](http://minagro.gov.ua).
- 7.Сільське господарство області за 2012. Статистичний збірник. – Полтава: 2013. - 265 с.

Рецензент – д.е.н., професор Махмудов Х.З.

УДК 338.432.003.13:636.4

ЗРУШЕННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СВИНИНИ В УКРАЇНІ

Чепіжний А.С., аспірант

Полтавська державна аграрна академія

В статті проаналізовано теоретичні основи економічної ефективності виробництва свинини та обґрунтовані основні шляхів її підвищення. Досліджено специфіку ефективності виробництва свинини, та факторів, що мають найбільший вплив на неї. При проведенні порівняння ефективності ведення свинарства по періодах, було виявлено формування позитивної динаміки у розвитку галузі, що засвідчується в окремих показниках економічної ефективності (окупності кормів, окупності витрат тощо). Розглянуто си-